

ОСОБЛИВОСТІ СПАДКУВАННЯ ЗА ЗАПОВІТОМ

Спадкуванням називається перехід майнових прав та обов'язків померлого громадянина (спадкодавця) до інших осіб (спадкоємців). Спадкування зародилося ще в докласовому суспільстві, але саме спадкове право виникло лише з появою держави, яка захищала інтереси власників. Право спадкування дуже тісно пов'язано з правом власності, адже спадкування є одним із самих поширених способів набуття права власності, та слугує охороні цього права.

Питання щодо поняття та порядку спадкування за заповітом вивчало багато цивілістів, а саме: С. Я. Фурса, В. К. Дропиков, В. І. Сребровський, Я. М. Шевченко, Д. І. Мейер, К. П. Победоносцев, Й. О. Покровський та інші.

Одним із цивільних прав, які передбачені Цивільним кодексом України — є право заповідати майно. ЦК України дає визначення заповіту: заповітом є особисте розпорядження фізичної особи на випадок її смерті [1, ст.1233]

Складання заповіту, за своєю природою, є одностороннім правочинном, а тому має відповідати усім загальним вимогам, які ставляться до правочинів, а саме: 1) зміст заповіту не може суперечити закону; 2) заповідач має бути дієздатним на момент укладання заповіту; 3) зміст заповіту має відображати дійсну волю заповідача; 4) заповіт має бути вчинений у формі, встановленій законом; 5) умови заповіту мають бути здійсненними [2, с. 768].

Що стосується спадкоємців за заповітом та за законом, то, відповідно до ст. 1222 ЦК України, ними можуть бути фізичні особи, які є живими на час відкриття спадщини, а також ті особи, які були зачаті за життя спадкодавця та народжені живими після відкриття спадщини. Спадкоємцями за заповітом можуть бути юридичні особи та інші учасники цивільних правовідносин.

Посвідченню підлягають лише ті заповіти, які складені особисто заповідачем. Не допускається посвідчення заповіту, який поданий через представника. У заповіті має бути зазначене місце та час його укладання, та він повинен бути підписаний особисто заповідачем. Якщо через хворобу, фізичну ваду або з інших поважних причин особа не може власноручно підписати заповіт, то тоді за її дорученням та у її присутності і у присутності нотаріуса заповіт може бути підписаний іншою особою. Ті причини, з яких особа не могла підписати заповіт, зазначаються у посвідчувальному написі.

Не вправі підписувати заповіт за заповідача та особа, на користь якої заповідається майно. Якщо заповідач сліпий чи неписьменний, то тоді

нотаріус зачитує йому текст заповіту, про що робиться відповідна відмітка на заповіті. Якщо сліпа особа письмена, то вона сама підписує заповіт.

Заповіт має бути складений таким чином, щоб після відкриття спадщини розпорядження заповідача не викликало суперечок або неясності [3, с. 349]. У будь-якому заповіті найважливішим є призначення спадкоємців. Заповідач може призначити своїм спадкоємцем одну особу, та залишити їй усе своє майно, а може призначити кілька спадкоємців, розподіливши своє майно між ними. А також спадкодавець може доручити одному чи кільком спадкоємцям за рахунок спадкового майна виконати певні дії на користь третьої особи, яка названа в заповіті. Покладання виконання таких обов'язків на спадкоємця називається заповідальним відказом [2, с. 774].

У спадковому праві існує таке явище, як підпризначення спадкоємця. Підпризначенням спадкоємця називається призначення спадкодавцем додаткового спадкоємця на той випадок, якщо основний спадкоємець, який вказаний у заповіті, помере раніше спадкодавця або відмовиться від спадщини. Також, до заповіту може бути включено розпорядження немайнового характеру (наприклад, про порядок проведення поховання заповідача, про бажання призначити опіку над неповнолітнім) [3, с. 357].

У ЦК України заповідачу падає можливість скласти заповіт з умовою. Але, при цьому, спадкодавець не може зобов'язувати спадкоємців умовами, виконання яких порушувало б закон, норми моралі чи обмежувало б їх правоздатність.

Також, закон забезпечує права та інтереси так званих обов'язкових спадкоємців, тобто тих осіб, які завжди мають право на частку спадщини, незважаючи на зміст заповіту. До таких осіб належать: неповнолітні або непрацездатні діти померлого (у тому числі і усиновлені), непрацездатне подружжя та непрацездатні батьки (у тому числі і усиновителі).

ЦК України надає подружжю право скласти спільний заповіт, щодо того майна, яке належало їм на праві спільної сумісної власності. Після смерті одного з подружжя частка у праві спільної сумісної власності переходить до того з подружжя, який пережив, а на майно нотаріус накладає заборону. А у разі смерті останнього з подружжя, право на спадкування мають ті особи, які визначені подружжям у заповіті [1, ст.1243].

Також, ЦК України заповідачу падається право скласти «секретний заповіт», тобто такий заповіт, зі змістом якого не має права ознайомитися навіть нотаріус (ст.1249 ЦК). Особа, яка склала такий секретний заповіт, подає його нотаріусові у закритому конверті. На цьому конверті має бути підпис заповідача. Потім нотаріус ставить на конверті свій посвідчувальний напис, скріплює печаткою, поміщає його у інший конверт у присутності заповідача та опечатує. Метою такого заповіту є максимальне забезпечення таємниці заповіту [3, с. 359].

Дослідження питання спадкування за заповітом дозволяє зробити висновок, що даний вид спадкування є важливим та значущим питанням у сфері спадкового права. ЦК України містить багато суттєвих новел щодо спадкування за заповітом. Слід сказати, що загальні положення щодо спадкування за заповітом, які закріплені в ЦК, в перспективі розвитку науки цивільного права потребують самостійних наукових досліджень.

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. (з наступними змінами та доповненнями) за NN 40-44// Відомості Верховної Ради України – 2003 – Ст. 1308.
2. Харитонов Є. О. Цивільне право України / Є. О. Харитонов, О. І. Харитонova, О. В. Старцев. – Вид. 3-тє, переробл. і доповн. – К.: Істина, 2011– 808 с.
3. Бірюков І. А., Заїка Ю. О. Цивільне право України. Загальна частина / Навчальний посібник / К.: КНТ, 2006. – 480 с.

СТЕЦЕНКО О. С.

Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірант кафедри цивільного права

ПОНЯТТЯ НЕРУХОМОСТІ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ ТА ДЕЯКИХ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

В умовах становлення нових економічних та правових відносин з'являється нагальна потреба в перегляді правових конструкцій, інститутів, які раніше не були відомі вітчизняному законодавству, а також існує нагальна потреба переглянути позиції щодо відносин, хоч і врегульованих цивільним кодексом, але в сучасних умовах потребують детального перегляду. Зважаючи на Закон України «Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 18.03.2004р. № 1629–5, варто звернути особливу увагу на визначення поняття нерухомості на законодавчому рівні в інших країнах.

Багато відомих сучасних учених-цивілістів займаються науковою роботою цього питання. Серед них: М. І Брагілський, В. В. Вітряпський, О. В. Дзера, О. Отраднава, Є. О. Харитонов, Ф. С. Хейфец, Н. Д. Шестакова, В. І Гостюк, І. Калаура, В. Кучер, І. В. Матвєєв, І. Спасібо-Фатєєву, М. В. Шульга, В. І. Павлов, А. М. Асаул та ін.

Нерухоме майно — це один із найважливіших засобів здійснення права власності, основа розвитку підприємницької діяльності.